

Слободан Јанковић*

Институт за међународну политику и привреду, Београд

ОДЈЕЦИ УКРАЈИНСКОГ РАТА НА БЛИСКОМ ИСТОКУ

Сажетак

У раду се анализирају реаговања блискоисточних земаља на Украјински рат и могућности расприревања нових жаришта у региону, у оквиру глобалног руско-западног сукобљавања, у којем је Украјина највидљивије бојиште. Аутор користи италијанску неокласичну геополитичку школу. Он даје преглед одјека по земљама Блиског истока, од Либије до Ирана и од Јемена до Турске. Коначно, аутор закључује да је уопштено, реаговање земаља региона на рат у Украјини незадовољавајуће за Вашингтон и Брисел и добро дошло у Москви. Ниједна земља у анализираном подручју није увела санкције Русији, па чак и дуготрајни партнери САД бирају неутрални статус или економску сарадњу са Русију. У позадини америчког приступа према региону је такође константно растући кинески економски утицај.

Кључне речи: Блиски исток, Украјинска криза, Русија, Сједињене Америчке Државе, Блискоисточна политика.

УВОД

На међународном, војно-техничком сајму *Армија 2022* (Международный военно-технический форум «Армия-2022») у Москви 16. августа 2022, генерал-пуковник руске спољнообавештајне службе (*Служба внешней разведки Российской Федерации*—СВР) Владимир Матвејев (Владимир Матвеев),

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Република Србија и изазови у међународним односима 2022. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2022. године. slobodan@diplomacy.bg.ac.rs

изјавио је да „западни надзорници” више не рачунају на Кијев и да Вашингтон намерава да гурне свет (додатно) у хаос и распали старе сукобе, како би сачувао глобалну доминацију. Матвејев је навео да се отварање жаришта припрема по „целој планети – од Балкана и постсовјетског простора до Јужног кинеског мора, Индијског полуострва и Латинске Америке, да не говоримо о Блиском истоку.” (Зубарев 2022).

Најављено деловање колективног Запада, како га најављује СВР, одговор је на продубљивање и распламсавање украјинске кризе, уласком руске армије преко границе које је Украјина добила у оквиру Совјетског Савеза.¹ У раду се користе термини украјинска криза и рат у Украјини. Иако нису синоними, због отпочињања кризе 2013, у раду се у оба случаја мисли на догађаје од 24. фебруара 2022. године.² Почетак ратних операција започетих 24. фебруара 2022. године, догађај је од светскоисторијског значаја. Зашто? Зато јер представља видљиви моменат прерасподеле моћи на светском нивоу. Свакако, процеси који су довели до уласка војске Руске Федерације на тле Украјине започели су много раније, али они на овај начин добијају нов интензитет. Као што ратовима претходе планирања и претходни дипломатски, економски и културни сукоби и неслагања, тако су се и у овом случају преплеле амбиције духовног продора на исток Ватикана, али и филоамеричке цариградске патријаршије, покушаја рестаурације глобализма кроз ‘велики ресет’ (Гајић 2022, 56, 59-61), продора НАТО као војнотехничке еманације глобализма, корпоративног поробљавања, те воље руског и кинеског руководства да се супротставе премоћи САД на међународном плану и плановима оних који доносе одлуке у Вашингтону, Лондону и Бриселу.³

1 Наиме, Украјина као држава или политичко-територијална целина и није постојала пре СССР. У оквиру совјетске државе она се проширивала од добијања територије које је Пољска имала у периоду 1919-1939, затим делова Румуније и Чехословачке 1940, а које је СССР окупирао или ослободио (зависно од гледишта, јер су претходно то биле територије царске Русије, а раније делимично и Пољског краљевства), те полуострва Крим које је Украјина добила на поклон из састава РСФСР. Види мапу са добијеним територијама на: Canali, Laura. 2019. “La matrice Sovietica dello stato Ucraino”, *LiMes* 16/04/2014, <https://www.limesonline.com/cartaceo/la-matrice-sovietica-dello-stato-ucraino> приступ: 23/10/2022

2 Украјинска криза је широко употребљаван назив за процес започет мајданским протестима од краја 2013. и насилном сменом власти јануара 2014. Види на пример: Работажев Николай В., Соловьев Эдуард Г. 2017. „Украинский кризис: между политикой идентичности и геополитикой”, *Россия и новые государства Евразии*, № 3, 9-28; Маркедонов, Сергей М. 2019. „Украинский кризис: воздействие на постсоветские конфликты”, *Постсоветские исследования* Том 2, Номер: 2 Год: 951-962; Mearsheimer, John J. 2014. “Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin.” September/October, *Foreign Affairs*, 1-12.

3 О великом ресету као новом приступу глобалиста види у: Гајић, Александар. 2022. „‘Велики ресет’: Покушај реанимације глобализма”, *Национални интерес*, Година XVII,

Велике и регионалне силе, земље различитих величина са више континената су разнолико умешане у Украјинску кризу. Оне делују као активни учесници (путем слања људства, технике, обуке и друге врсте помоћи) или просто реагују на њу. У случају Блиског истока, осим занемарљиве продаје дрона Турске и Ирана, може се првенствено говорити о одјецима, а не умешаним странама.

Одјецци на украјинску кризу тј. рат, могу бити барем двојаки. С једне стране они су реаговања политичких вођстава појединих земаља, у овом случају Блиског истока, то јест њихово спољнополитичко деловање. С друге стране, одјецци се могу односити и на унутрашње политичке и друштвене односе. У раду ћемо се бавити обема врстама одјека у наведеном региону. Наравно, у другом случају ћемо се ограничити на оне који имају значај за међународне односе. Осим одјека, потребно је и испитати која су то потенцијална жаришта која би САД и колективни Запад могли да активирају или интензивирају у надолазећем сукобу интерконтиненталног, заправо светског, карактера.

Методе које се користе у раду су политичка анализа, статистика, историјски метод, а у оквиру италијанске неокласичне геополитичке школе, која акценат ставља на вољу елита да, узимајући у обзир њихово историјско искуство, етичке ставове, те географски и културни контекст доносе процену ситуације и одлуку. (Janković 2020a, Janković 2020b).

За разлику од конструктивиста пресвучених у геополитичаре, неокласичари не релативизују саму стварност, тј. простор. Ипак, за разлику од прве генерације Русија, Ролета и делимично Јаје, они указују на више аспеката простора. Маркони тако наводи да је *многострукост* и *мултифакторски* аспект простора оно што одликује геополитику. Он наводи „природно окружење, културу, економију, политички и друштвени амбијент који чине простор који насељава човек.” (Marconi 2022, 687). У том смислу и институције, па и тип уређења су пре свега елементи одређеног (политичког и културног) простора, нијансираног у складу са историјским искуством, па се тако може говорити о традиционално лошим односима Турске и арапског двета због искуства турске окупације. Вољни елемент, као хтење елита, тј. оних који доносе одлуке и креирају спољну политику, као одлике човека у складу са темељно хришћанским учењем о слободи воље као једној од кључних особина, приметан је како код Русија, тако и стотинак

---

vol. 41 Број 1/2022, 45-64. У погледу корпоративног поробљавања се може истаћи да је Украјина предала пољопривредни сектор низу приватних корпорација.

година касије код Марконија.⁴ Маркони наводи: „Постоји активна сила, коју одређују воље мноштва политичких актера који живе на одређеном политичком простору (без обзира да ли се ради о државама, племенима или мултинационалним корпорацијама), али постоји и пасивна сила динамика територијалних феномена, која врши утицаје и условљавања, иако није везана за вољу актера.” Тј. политичка акција или деловање, резултат су воље доносилаца одлуке. На њихову вољу да делују на одређени начин и у одређеном смеру (па и физичко-територијалном) утичу географска одличја, али и историјско-културни, економски, друштвени и темпорални контексти. (Marconi 2022, 691, 695, 696). Мноштво актера и као разноликост фактора одјек су намере настављача италијанске класичне геополитичке школе да насупрот позитивизму и фрагментацији научног сазнања, приступе спознаји геополитике што више холистички. (Marconi 2012, 48-49). Марко Рићери бавећи се Евроазијском економском заједницом у више наврата наглашава управо вољу елита, изражену или слабашну као један од кључних фактора. (Marco Ricceri 2012, 410, 412, 417)

У конкретном случају, воља блискоисточних политичких елита да делују/реагују на један или други начин у односу на украјински рат, зависи од њиховог географског положаја, историјског искуства са Сједињеним Државама и Русијом, те сопственом културом и економским односима са овим и другим силама и укупним стањем економије. Међутим, пуна анализа свих ових контекста би захтевала много више простора. Стога ћемо само површински обрадити економске аспекте и усредсредити се на политички и историјски простор.

ОДЈЕЦИ У ПОЈЕДИНИМ ДРЖАВАМА

Након отприлике век и по премоћи Запада на Блиском истоку, од Либије до Ирана и од Турске до Јемена, након светске економске кризе и локалне арапске зиме, Блиски исток је поприште два сукоба који су указали на прерасподелу моћи на регионалном и на глобалном плану. Русија се наметнула као велики играч у Сирији и модификованим присуством (дипломатском подршком Халифи Хафтару и путем дејствовања приватне војне компаније из

---

4 О вољном елементу и историјском контексту види на пример у: Perrone, Andrea. 2016a. “Gli esordi della geografia politica italiana e gli scritti di Ernesto Massi”, *Geopolitica, rivista semestrale dell'Isag*, Vol. V, No. 1, gennaio-giugno 2016, p. 44; Perrone, Andrea. 2016b. “Mare nostrum e *Geopolitica*: Il mito imperiale dei geografi italiani”, *Diacronie*, № 25, 1, 2016, <http://journals.openedition.org/diacronie/3936>, 19/01/2020

Русије, Вагнер) у Либији. (Јанковић 2020b). Кина је постала главни спољнотрговински партнер региона наместо САД и ЕУ. (табела 1). Дакле, пред избијање рата у Украјини дошло је до значајних промена у позиционирању великих сила у овом делу света.

Сирија представља још увек попрште рата који се због броја учесника и порекла земаља учесница (Азија, Европа, Америка) може окарактерисати и као мали светски рат, и у том погледу нема суштинских промена. (Јанковић 2022, 184). Јеменски рат је у затишју, ометан повременим оружаним инцидентима између ратника Ансар Алах јединица, популарно званих Хутија и њихових противника.⁵

Дуго су државе Арабијског полуострва и уопште већина држава арапског света биле у неформалним савезима са САД као водећим чланом. Економски и политички договори као резултат гаранција САД и њено преузимање улоге пређашњих европских колонијалних сила, те каснија победа у Хладном рату, војна слабост и углавном изложеност морима или потреба за спољним заштитником (Бахреин, Катар, УАЕ, Кувајт од Ирака и Ирана, Јордан због Саудијске Арабије), нису омогућавали локалним државама (изузев Сирији и Ирану који су због опозиције Израелу били принуђени и на сукобљавање са САД) супротстављање захтевима Вашингтона.

Следећи доктринарни став Збигњева Бжежинског да је „америчка моћ крајњи арбитар у региону” (Brzezinski 1997, 123) и Волфовицеве (PBS 2006) доктрине да САД не смеју дозволити ни једној регионалној сили да контролише регион и тиме постане ривал Сједињених Држава, Америка је након операције *Пустинска олуја* и размештања трупа на Арабијском полуострву 1990. године и касније окупацијом Ирака 2003. ефективно постала регионални хегемон, односно, упоставила је хијерархију у арапском свету и на Блиском истоку. (Lake 2009). Више од три деценије након Првог заливског рата и двадесетак година након америчке окупације Ирака, под изговором оптужби да та држава има оружја за масовно уништење које намерава да употреби, америчка хегемоније је срушена. Сада се барем две силе такмиче за утицај, а судећи по међународној трговини, све утицајнија је и трећа (Кина). (Табела 1).

На Блиском истоку две државе играју улогу велике силе, Иран и Израел. (Јанковић 2021). Додуше, не по недостижним критеријумима Флемеса, које прихвата и Мартин Бек. (Јанковић, 64). Оне су у савезничким односима са Русијом, односно САД. Блиски

5 Названих по оснивачу покрета Хусеину Бадредину Хутију (Hussein Badreddin al-Houthi), политичару и религијском вођи Зајдита на северу Јемена.

исток, својим северним делом наслонен на Црно море је гранично подручје према зони актуелних ратних дејстава, па је самим тим одјек кризе у том делу света неупитан. Али, како то примећују Маркони, Стило и пре њих Лица и Маси, елите које доносе одлуке о спољнополитичком деловању нису прости реципијенти. (Janković 2020a). Они имају вољу да делују на један, други или трећи начин на дати одјек. Историја односа са једном или другом страном у сукобу, као и геополитички положај могу такође утицати на начин деловања.

ТУРСКА

Капија Азије или Европе, зависно од ракурса, територијално је међу пет највећих земаља региона, а са око 85 милиона становника је међу три најмногљудније земље, уз Египат и Иран. (табела 1). Турска последње три деценије спроводи политику привредне и војне експанзије, којима је од доласка на власт Партије правде и развоја (АКП) придружена и културна експанзија. Од 2002. године, ако не и раније, спроводе се, како то наводи Деризиотис, две стратегије: војна пројекција изван граница као „активна одбрана” (forward defense) и неоосманизам, као дипломатско-културна експанзија уз добре односе са суседима. (Deriziotis 2021, 11-12). Осим тога, неоосманизам, који у себи обједињује и исламизам, послужио је на унутрашњем плану као интегративни фактор.⁶ У том смислу су оба приступа огледало воље домаћих политичких елита да, узимајући у обзир првенствено географске (активна одбрана) или историјско-географске факторе (неоосманизам) делују у региону.

Али, ако је неоосманизам добро дошао као обједињавајућа идеја за оне турског и курдског порекла, који чине вероватно (од шездесетих година 20. века нема пописа на етничкој основи) преко 90 одсто становништва, онда је криза тог концепта и нова фаза — Ердоганизам (Танасковић)⁷, или активна одбрана (Деризотис), била видљива на унутрашњем плану. Наиме, 2015. године су обновљена непријатељства између Турске и дела становника курдског порекла који подржавају ПКК или се просто владиној политици у Сирији

---

6 Неоосманизам је „идеолошки амалгам исламизма, туркизма и османског империјализма”. Види у: Танасковић, Дарко. 2011. *Неоосманизам: Повратак Турске на Балкан*, Друго допуњено издање, Београд: Службени гласник 2011, 12.

7 Танасковић Ердоганизам види као прилагођавање због ограничења отворено неоосманитичке политике услед сиријског рата у коме је Русија ограничила турски продор и затезања односа са Западом, с друге стране. У: Tanasković, Darko. 2016. *From Neo-ottomanism to Erdoganism: A doctrine and Foreign Policy Practice of Turkey*, Belgrade: Association of Non-Governmental Organisations of Southeast Europe – CIVIS, 143.

и удару на ХДП партију. Тада су војска и жандармерија нашироко коришћени на југоистоку земље, а у многим градовима је проглашен полицијски час. Окидач је био успех курдске либералне партије ХДП, на изборима 2015. која је доживљена као курдска. Владајућа партија је преживела ову кризу и уз помоћ националистичких савезника, то јест у коалицији са Партијом Националистичког покрета (*Milliyetçi Hareket Partisi* – МХП) наставила да влада.

У међувремену, Турску је захватила велика инфлација 2022. године (јула је износила 79,6 одсто на годишњем нивоу), а опозиција се удружила да 2023. победи Ердогана истицањем заједничког кандидата.⁸ Уз инфлацију, као и у многим другим земљама, дошло је до великог скока цена некретнина, како за продају, тако и за изнајмљивање. (Cetinguc 2022). Међутим, упркос инфлацији, економија то подноси добро. Турски БДП још увек расте у прва два триместра и предвиђа се да ће се тако и наставити.⁹ Евентуална могућност промена након избора јуна 2023. спречава дубље, ванинституционално незадовољство у турском друштву подељеном етнички (Турци и Курди те низ мањина), верски (сунити и алевити), и коначно односом према исламу (секуларисти и посвећени верници). Међутим, без Курда тешко је замислити победу уједињене опозиције (осим партије ХДП). Како у опозицији има и националистичких партија, евентуална јавна сарадња са ХДП је проблематична.

На регионалном нивоу Турска је уз Катар дипломатски подржала владе или устанике предвођене Муслиманском браћом и због тога дошла у сукоб са низом арапских држава. Уз обновљено непријатељске односе са Грчком и сукоб између Истока и Запада, одлучила је да барем на Блиском истоку смањи напетости. Да би мало омекшала дипломатски притисак са Запада и на Блиском истоку на коме је сукобљена са Тунисом и Египтом, након пада Муслиманске браће са власти у тим земљама и турске интервенције у Либији на страни исламистичких власти у Триполију, обновила је пуне дипломатске односе са Израелом и најављује побољшање истих са Сиријом. (Види о рапрошману са Израелом и Сиријом:

8 За председничке изборе види: Atilla Yeşilada, "Turkish Opposition to Run Joint Candidate Against President Erdogan", P. A. Turkey 23 August, 2022, <https://www.paturkey.com/> приступ: 24/08/2022; За инфлацију по новом обрачуна погледаги: Atilla Yeşilada, "Turkey's inflation expectations out of control, TL to depreciate further vs USD", P. A. Turkey 14 August, 2022, <https://www.paturkey.com/> приступ: 22/08/2022

9 У првом триместру Турска је забележила раст БДП од 7,5% у првом и 7,6% у другом триместру у односу на исти период прошле године. Види: Turkish statistical Institute 2022. "Quarterly Gross Domestic Product, Quarter II: April - June, 2022", 31 August <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Quarterly-Gross-Domestic-Product-Quarter-II:-April---June,-2022-45550> приступ: 8/09/2022.

Öcal, 2022; о обнови односа са Израелом Hussein 2022).

Какви су одједи украјинске кризе у Турској?

Турска није увела санкције, као што то није учинила ни 2018. када је Москва оптужена за тровање бившег руског агента Скрипаља, пребеглог у Велику Британију.¹⁰ (Bechev 2018, 95).

Од неуспелог војног пуча 15/16. јула 2016. Турска се окренула сарадњи са Русијом, како на економском плану, тако и у координацији војног деловања у Сирији кроз Астански процес, у коме Русија, Иран и Турска координирају деловање у Сирији и истовремено блокирају озбиљније уплитање Запада. (Barnes Dasey 2018, 66). Овакво понашање Турске поготову пред почетак и током трајања ратних дејстава у Украјини (од 24. фебруара 2022), која је на површину изнела оштру супротстављеност колективног Запада и глобалног истока и југа, навело је обе стране да осигурају сарадњу званичне Анкаре.

Сједињене Државе су покушале да смање тензије које су проузроковане сумњама Ердогана у улогу појединих америчких служби у организацију неуспелог пуча, америчке подршке сиријским Курдима и њиховог војног присуства у Сирији уопште.¹¹ Споразум о стратешкој сарадњи преговаран у октобру 2021, формално је озваничен 4. априла 2022 у Анкари објављивањем кратке изјаве од свега неколико реченица.¹² То је било у склопу турнеје Викторије Нуланд (познате по псовки и ниподаштавајућој оцени Европске уније), помоћнице у америчком Министарству спољних послова, током које је обишла Турску, Грчку и Кипар, са циљем оснажења источно медитеранског крила НАТО и повратка Турске у америчку орбиту. Међутим, то није променило одлуку турских власти да затворе пролаз кроз Босфор и Дарданеле за стране војне бродове. (Ozberk 2022). Иако је овај потез у западној штампи, па и у извештају за амерички Конгрес, представљен као уперен против Русије, он је заправо онемогућио приступ америчким, британским и другим НАТО бродовима у Црно море у којем оперише руска ратна флота.¹³

Политичке напетости у односима са Западом и нека врста

---

10 Тада су увођене санкције против шефа руске војне службе ГРУ и других.

11 Види о томе и другим проблемима, попут набавке система С-400 из Русије у: Jim Zanotti, Clayton Thomas, *Turkey: Background and U.S. Relations*, Aug. 5, 2022, *Congressional Research Service report*, R44000.

12 Објављена је Заједничка изјава влада САД и Турске којом је отворен Механизам за стратешку сарадњу. Види: United States Department of State [DOS]. 2022. "U.S.-Turkey Joint Statement on the Strategic Mechanism", April 4, <https://www.state.gov/> приступ: 5/04/2022.

13 Пример за обману чак и Конгреса у: Jim Zanotti, Clayton Thomas, *Turkey: Background and U.S. Relations*, *op. cit.*, *ii.*

еквидистанце према формалним савезницама из НАТО и према Москви, омогућавају Турској да се не сврста радикално ни на једну страну. Док Анкара с времена на време шаље поруке да неће признати придруживање или анексију Крима Русији (а сада и по питању судбине Доњецка, Луганска, Херсонске области и вероватно целокупног југа некадашње украјинске совјетске републике), и склапа споразум о стратешкој сарадњи са САД (април 2022), истовремено је уговорила билатералну трговину са Русијом у рубљама за набавку гаса и коришћење руских платних картица *Мир* и ушла у нову фазу изградње прве нуклеарне електране у Турској, коју прави и чији ће власник бити руско државно предузеће РосАтом.¹⁴ (Аккуу 2022).

Захваљујући војној и економској снази — упркос инфлацији, БДП је у порасту¹⁵ — те геостратешком положају, на морској граници Русије и копненој са другим НАТО земљама, она се понаша донекле као СФРЈ. У том смислу је за очекивати да актуелна власт у Турској покуша да извуче од обе сукобљене стране највише, пнашајући се као трговац који послује са обе зараћене стране.

ЛИБАН

Као да петнаестогодишњи цивилни рат (1975-1990) и покушај инвазије Израела 2006. године нису били довољни уз бригу за велики број палестинских избеглица, Либан је примио пропорционално највећи број сиријских избеглица усред дугогодишње политичке кризе. Поврх свега, од 2019. године, земљу је захватила велика економска криза којој се не назире крај и која је само ојачана уништењем силоса за складиштење житарица у бејрутској луци августа 2020. Тада је у експлозији усидреног брода почињена материјална штета од неколико милијарди долара. (Blair 2020). Према проценама либанске владе у тој земљи је око 1,5 милиона избеглих Сиријаца, што чини четвртину укупне популације Либана. У оквиру иначе тешке ситуације у земљи, огромна већина избеглих је у тешком сиромаштву.¹⁶ Либанско друштво подељено

14 О споразуму у пребацивању обрачуна у рубљама и картице види: “Erdoğan declares Türkiye-Russia agreed gas trade in ruble”, *Hurriyet Daily*, August 06 2022, <https://www.hurriyetdailynews.com/> приступ: 1/09/2022.

15 Прошле године је БДП по глави становнина у малоазијској земљи порастао за 10,7 одсто. У првом триместру ове године је порастао за 1,2 одсто у односу на исти период лане! Види: “Turkey GDP - Gross Domestic Product”, *Countryeconomy.com* <https://countryeconomy.com/gdp/turkey> приступ: 1/09/2022.

16 Око 95 одсто њих је на ивици глади, а већина има проблем са кровом над главом. Око 55 одсто њих позајмљује новац да би имали мршав оброк. UNHCR. 2022. “Lebanon” – Fact

на 18 етничких и верских група, од којих хришћанске губе пропорционални удео захваљујући иселјавању и већем природном прираштају муслиманског становништва. Група која најбрже нестаје су вероватно Јермени.¹⁷ Ова заједница је досељена у садашњи Либан након геноцида почињеног у османској Турској. Део се доселио и из Дамаска у склопу француског пројекта стварања Либана као земље са (тада) већински хришћанским становништвом.

Историјски део Сирије, а од 1920. везан за тада мандатну метрополу Француску, овај узак појас земље, тј. Либан има, изнутра подељено друштво са политичком кастом произашлом из грађанског рата који је завршен на крају Хладног рата. У тој и таквој држави, сматра се да шиити имају највећи природни прираштај, што се не може проверити пописом, јер се исти не одржава. Не одржава се да не би пореметио договор о унутрашњој подели власти и равноправној подели мандата у скупштини (тренутно укупно 128, између хришћана и муслимана). Поред либанске регуларне војске, најозбиљнија, могуће и снажнија војна формација у земљи је оружано крило Хизбулаха (حزب الله Божја странка).¹⁸ Поред војног крила, шиитска партија Хизбулах има паралелни социјални систем. Судбина Либана је уско повезана са Сиријом, не само историјски и због избеглица, већ и због веза шиитске милиције Хизболах и сиријских власти. Главни спонзор Шиита у Либану, ипак је Иран, који је ојачао своје присуство на Блиском истоку кроз тренинг, војну и економску помоћ Ираку против ИСИС и Сирији против различитих терористичких и паравојних формација.

Либан представља тињајуће жариште које се сваки час може потпалити због унутрашње подељености и велике економске кризе. Од 2010. односи Либана и Русије су у успону, па је Москва била изненађена осудом руске агресије на Украјину на самом почетку рата. (Посолство Российской Федерации в Ливанской Республике. 2022). Међутим, Либан који је банкротирао 2020. и 2022. године, очекује хуманитарну помоћ од Русије, (101 Noticias 2022) а енергетску од

Sheet, July, <https://reporting.unhcr.org/document/2972> приступ: 26/08/2022.

17 Процењује се су спали на свега 40-60 хиљада припадника са око 150 хиљада становника пре десетак година. Види: Erchoff, Sami. 2021. "As Lebanon continues to collapse, its Armenian community disappears", *The New Arab*, 05 October, <https://english.alaraby.co.uk/features/lebanon-collapses-its-armenian-community-disappears> приступ: 26/08/2022.

18 Према подацима пакистанског војног форума има око 130 хиљада разних пројектила. Тешко је проценити бројност људства. Према конзервативним проценама има регуларних 25000 високо утренираних бораца и још око 20.000 резервиста. Види: "Missiles and Rockets of Hezbollah", *Defence PK* Jul 15, 2021, <https://defence.pk/pdf/threads/missiles-and-rockets-of-hezbollah-by-missile-threat.717169/> приступ: 29/08/2022; Hijazi, Salah. 2021. "Que sait-on des effectifs militaires du Hezbollah ?", *L'Orient-Le jour*, 20 Octobre 2021.

Ирана. (I' AntiDiplomatico 2022). Вербална осуда је више замена за неувођење санкција. Украјина је захтевала од Либана да не дозволи сиријском броду *Лаодикеја* да са товаром пшеничног брашна и јечма отплови за Сирију, тврдећи да је то наводно отето украјинско жито, што је Либан одбио и пропустио брод. У ситуацији тешке економске и политичке кризе у којој са Запада долазе притисци и условљавања, не може се очекивати да, без дубље политичке кризе потпомогнуте актерима заинтересованим за промену спољнополитичког курса, Либанска влада једне или друге коалиције одлучи да уведе санкције Русији и сврста се на страну Запада. Међутим, потпаљивање ситуације у Либану је извесно уколико би Израел *прешао Рубикон* и гађао циљеве у Ирану.

СИРИЈА

Сиријски рат и ситуација у тој земљи су у фокусу од како је Запад покушавао да покрене војну интервенцију и у тој земљи чему се Русија успротивила прво дипломатски, потом слањем војне флоте и коначно успешном војном интервенцијом од септембра 2015. године. (Јанковић 2020b, 89). Сиријски рат траје већ 11 година, а Турска и САД су савезници разних побуњеничких група. Курдско питање у Сирији се отвара махом у односу према Турској с обзиром да је савез курдских општина одлучио да не тражи више од аутономије у оквиру сиријске државе.

Чињеница да је руска војска један од три војна гаранта централних власти (преостала два су регуларна сиријска војска и Иранска револуционарна гарда), везује и ову земљу за украјинску кризу. Јасно је да у ситуацији у којој Русија концентрише напоре у војној операцији у Украјини не може бити значајнијег ангажмана руских снага у Сирији. Међутим, за тиме и нема потребе. Последње велике операције у којима је значајног учешћа имала руска војска спроведене су током 2018. године. Није познато колико војника је употребљено. Постоје различите процене о броју оних у редовним војним снагама и оних у трупама приватне војне компаније Вагнер, а у мају 2022. изнет је податак да је нешто више од 63 000 њих прошло кроз Сирију. У сваком случају Русија је користила и користи превасходно Ваздушно-космичке снаге, те специјалне јединице и плаћенике, у садејству са Сиријском арапском армијом (САА-регуларна војска). (Види: Sinclair 2020).

Сирија је уклештена између Турских амбиција да контролише део Сирије, израелске стратегије да задржи Сирију подељену и

ослабљену, те иранску стратегију контроле земљаног коридора од Ирана до Средоземља. (Види: Јанковић 2021). Постојећим и најављеним освајањима, Турска би постигла не само *de facto* територијално проширење, него би смањила и социјални притисак и незадовољство домицилног становништва због великог броја Сиријаца у земљи, које би тамо населила. Најаве расприривања сукоба у Сирији су могуће пре свега кроз логистичку помоћ за терористичке нападе. Сарадња Турске са Русијом, те Москве и Техерана за сада не оставља много могућности Западу за даљу ескалацију ситуације. Тек погоршање унутрашње ситуације у Ираку, може да пружи импулс новом погоршању ситуације у Сирији, а онда и у Либану.

ИРАК

Античка Месопотамија, историјски простор са пуно важних градова за светску историју и светилиштима шиитског ислама, Ирак и даље тиња, што ову земљу чини једним од најављених тачака блискоисточног жаришта. Као и већина регионалних земаља без дубље историје, Ирак је првенствено резултат открића нафте у тој земљи и потребе Енглеза да лакше користе своје штићенике, поделивши их на више јединица, тада мандатних територија. Дубока политичка и друштвена криза узрокована блискоисточном системском корупцијом, недовољном запосленошћу и племенским, етничким и верским поделама. Након помоћи Ираку у борби са тзв. Исламском државом, Иран је постао доминантни савезник владе у Ираку и држава са непосредним и посредним утицајем на политичке странке и део паравојних јединица у тој земљи. (Ваган 2022). Афере са аудио снимцима бившег премијера Нури ал Маликија, једног министра и потом судије пуштене на твитеру ускомешале су политичку сцену Ирака поремећену немогућношћу формирања владе након избора од 10. октобра 2021. године. Отада траје политичка криза која би могла да има релативно миран епилог у поновљеним изборима. Председник појединачно највеће политичке снаге, Муктада ал Садр, шиитски вођа, повремено близак Ирану, а повремено критичан према утицају те суседне државе на политичку сцену у међуречју, позвао је на нове изборе. У току тензија са техничком владом, пошто је повукао посланике из парламента, а након упада у законодавно тело и мањих нереда, најавио је повлачење из политике 29. августа 2022. У једном дану, настала је ситуација која је претила да се отргне у оружани сукоб, да би се све смирило позивањем Садра да се његове

присталице повуку. (Macdonald 2022; Menmy 2022).

Што се тиче одјека рата интересантно је да поред дуге сарадње Курда са Америком и Израелом и Русија постојано гради контакте са овом заједницом, који су постојали и за време царске Русије. Москва је међу првима отворила конзулат у Ербилу, седишту ирачког Курдистана још 2007. године. (Иванов 2016). Газпром њефт, руска државна компанија је 2014. уговорила учешће у трећем нафтном блоку на територији курдске аутономије у Ираку. Економски и политички интереси Русије на северу те земље, доприносе компликованој партији карата у којој, баш тај део Ирака постаје све више место где се линије фронта укрштају, па ту делују војне силе Турске, Ирана и САД, уз истовремену специјалну антитерористичку операцију ирачке војске и полиције. (ИА REGNUM 2022). Могућност распиривања рата у Ираку са међународним учешћем остаје изразита. Када се говори и пише о тој земљи треба имати на уму да велики број Курда, сунита па и Туркомана живе и у Багдаду, а да су Мосул, Дијала и Киркук такође етнички и некад конфесионално мешани градови (сунити, шиити, халдејски хришћани, јазиди). (Иванов 2022). Зато би евентуална подела била крвава, барем као рат у Сирији.

Иначе, ирански сусед и некада такмац персијске државе, већ јесте поприште повремених одмазди иранских, америчких и израелских снага у Багдаду, Ербилу и другде.¹⁹ Ова дубоко подељена земља — условно на курдски север, шиитски југ, подељени центар и сунитски запад —, уз присуство турске и америчке војске и великог броја припадника проиранских паравојних снага потенцијална је мета новог блискоисточног жаришта.²⁰ (Smith 2022). То жариште може бити отворено и на северу земље и у њеном центру, а није немогуће истовремено и у оба дела. Иран би морао да троши још више ресурса него до сада, али питање је да ли би Русија икако била ослабљена због таквог развоја ситуације.

Тренутно, јак утицај шиитских организација, те енергетска сарадња са Москвом и непопуларност санкција којих је и сама била жртва допринели су да званични Багдад не уводи санкције Русији.

19 Према ауторовим сазнањима неки од ракетних удара иранских или проиранских снага на циљеве у курдском граду Ербилу на северу Ирака били су усмерени на тајну испоставу израелске службе Мосада, док су други били усмерени на америчке циљеве или на пријатеље САД и Израела. О томе и: Motamedi, Maziar. 2022. "Iran's IRGC shells 'terrorist positions' in Iraq's Erbil", *Al Jazeera*, 11 May 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/5/11/irans-irgc-shells-terrorist-positions-in-iraqs-erbil> приступ: 12/05/2022.

20 Америка има контингент од око 2500 војника који званично служе да тренирају Ирачке безбед носне снаге. Види: Иранске снаге имају директан утицај на бројне паравојне јединице у тој земљи које су обучавале у рату против ИСИС-а.

ИРАН

Док је за Русију, Сирија била залог повратка на Блиски исток, чиме је појачала статус велике силе, за Иран је борба у Сирији питање регионалног поретка у коме Иран настоји да осигура правац Техеран-Багдад-Дамаск-Бејрут. Иран који делује у садејству са Русијом у Сирији и у појединим међународним оквирима попут Шангајске организације за сарадњу такође је потенцијална мета шире дестабилизације Месопотамије и Сирије коју би у сценарију који је изнео Матвејев извео Запад. Пре само пар година озбиљне демонстрације у више градова Ирана запретице су по први пут након 2009. године и вероватно озбиљније него тада одржању унутрашњег поретка заснованом на теократском режиму који се комбинује са демократским установама.²¹ Последње у низу демонстрација указују на унутрашње незадовољство социјално-економским стањем што је предуслов за унутрашњу дестабилизацију. Познато је да је ова земља регионални непријатељ ‘ционистичке творевине’ и ‘великог сатане’ — Израела и САД. Како примећују Лазић и Бабић успеси у ширењу утицаја, чему је допринело и претходно америчко обрачунавање са локалним режимима негативно настројеним према Ирану, ирачком (2003.) и талибанском (до 2001. године), довели су и до „регионалног пренапрезања”. (Lazić and Babić 2021, 86). Сами успеси плаћени су појачаним санкцијама и државним терористичким нападима на научнике и војне команданте те земље. Као земља која је током рата у Украјини ушла у пуноравно чланство Шангајске организације за сарадњу, на самиту те организације у Самарканду (септембар 2022) и која дипломатски, војно и обавештајно сарађује са Русијом у Сирији, она је суштински савезник Русије. (Sputnik news 2022).

ИЗРАЕЛ

Јеврејска држава је још пре рата у Украјини одбила да прода Украјини софтвер за шпијунажу електронских комуникација *Пегазус* (који се обилато користио и вероватно користи у бројним арапским и европским државама за шпијунирање опозиције али и страних мета). (Kirchgaessner 2022). Потенцијално угрожен са севера због утренираности и опремљености Хизбулаха (у садејству са Иранском револуционарном гардом), Израел је успео снажном

---

21 Овде се мисли на чињеницу да врховну власт представља Верски вођа који уз низ других установа, попут Савета за очување Револуције, има превласт над непосредно изабраним органима као што је то случај са председником или парламентом – меџлисом.

и пажљивом дипломатском акцијом да створи око себе низ, ако не пријатељских, а оно барем држава са којима одржава регуларне економске и политичке односе. (Јанковић 2021). Само Сирија и Либан, уз наоружане палестинске организације у Појасу Газе, гледано из Јерусалима представљају претњу различитог интензитета у непосредном окружењу.²² Свакако на регионалном плану Иран има највише могућности да војно угрози јеврејску државу. Неколико година дипломатских сукобљавања са Анкаром се смирује упоредо са консолидацијом власти владе у Дамаску над већином територије Сирије и појачаним притисцима Запада на Ердогана и уопште власт у Анкари. Периодично бомбардовање циљева у Сирији (у питању су махом иранска опрема и људство) с једне стране тестирају односе Москве, Дамаска и Техерана док с друге стране, указују на спремност Израелских оружаних снага да се у ваздушној борби упуте у сукоб са потенцијално ширим последицама.

Међутим, исто тако, Русија од почетка војне интервенције у Сирији одржава комуникацију са израелском војном авијацијом преко мешовите комисије да не би дошло до међусобног сукобљавања мада и тако долази до повременог међусобног отварања ватре. (РБЦ 2015).

Управо руско војно присуство у Сирији и тежина руске дипломатије на Блиском истоку и шире на светском плану доприносе томе да Израел не уводи санкције Москви, иако истовремено Русија на унутрашњем плану сузбија утицај Израела. Наиме, руске власти су покренуле судски процес против Јеврејске агенције — суштински израелске владине организације, која широм света промовише *алију*, тј. уселјавање Јевреја у Израел које се назива „повратак”.²³ Упоредо са медијски пропраћеним проглашењем највеће агенције за иселјавање Јевреја у Израел за страног агента (особа или правно лице које делује у корист друге државе), министар спољних послова Русије, Сергеј Лавров је у интервјуу за италијанску телевизију рекао да сматра да је Хитлер имао јеврејско порекло. Иако би ово у случају неке друге државе подигло значајну прашину, то није допринело промени става У Јерусалиму по питању санкција Русији. Отварање

22 Овим се не прејудуцира став о статусу Јерусалима, али се не може пренебрегнути чињеница да се власт и кључне институције јеврејске државе налазе у Јерусалиму, а не у Тел Авиву.

23 Наиме, руске власти желе да региструју ову организацију као израелску агентуру, и забрани им прикупљање података руских грађана за рачун канцеларије у Израелу. Види: Eichner, Itamar, Reuters. 2022. "Russian Justice Ministry asks for local branch of Jewish Agency to be dissolved", *Ynet.news*, 07.21.22, <https://www.ynetnews.com/article/s1viza835> приступ: 21/07/2022.

жаришта на територији коју контролише влада у Јерусалиму, то јест на Окупираним територијама, би пре било плод пређашње ситуације него сукоба у Украјини.

БЛИСКОИСТОЧНЕ МОНАРХИЈЕ

Монархије на арабијском полуострву и Јордан су деценијама биле везане са САД и Уједињеним Краљевством, тј. биле наслоњене на њихову подршку и утицај, тако да и поред уређења имају неколико заједничких карактеристика. Стога се оне могу заједно оценити у погледу одјека који се разматра. У питању су гледано од севера ка југу: Јордан, Саудијска Арабија, Кувајт, Бахреин, Катар, Уједињенски Арапски Емирати и Оман. Од поменутих земаља у организацији ОПЕК плус су Оман и Бахреин, а Саудијска Арабија и Кувајт су чланице ОПЕКА (као и Ирак и Иран). (ОРЕС; Perumal 2022). Сједињене Државе и даље имају војне базе у Кувајту, Катару, Бахреину, Саудијској Арабији, Оману па и мањи контингент у Јемену.

Међутим, како примећују и произраелски лобисти, ове државе, изузев Јордана, заузеле су став 'стратешке неутралности'. (Feierstein et al. 2022). То је позиција команданта преторијанске гарде у филму 'Гладијатор', када он у последњој сцени не додаје оружје разоружаном цару. Да ли је у питању неутралност показаће време, али оно што за сада делује јесте да ове државе са стране посматрају догађања и сарађују са Русијом на енергетском плану. Свакако, као и друге државе макро регије Блиског истока и Северне Африке, ни ове земље нису увеле санкције Русији. Саудијска Арабија је чак, заједно са Емиратима, одбила телефонски позив америчког председника Бајдена, у којем је намеравао да их позове да појачају извоз енергената за Европску унију. (Nissenbaum et al. 2022). Заправо ове две државе су искористиле прилику распламсавања глобалног сукоба да узврате новој америчкој влади на потезима које је званични председник САД, Џозеф Бајден, обећао на почетку мандата. Он је најавио повлачење из "вечитих ратова на Блиском истоку", што је био континуитет са политиком претходног председника Доналда Трампа. Најавио је 'ресетовање' односа са Саудијском Арабијом и пре давања заклетве рекао да ће ту земљу третирати као парију због кршења људских права. Коначно, САД су одбиле да јеменске Хуте званично прогласе терористичком организацијом што су тражили и Саудијци и Емираћани.²⁴

---

24 О Бајденовим изјавама и потезима нове америчке владе према Саудијцима и Емираћанима видети: Loft, Philip, Curtis, John, and Ward, Matthew. 2022. "China and the US in the Middle East: Iran and the Arab Gulf", *Research Briefing, House of Commons Library* (UK Parliament),

Када је Бајден морао да посети Ријад и састане се са крунским принцом кога је претходно сумњичио за убиство саудијског новинара Хашогија, договора није било. Већ седам дана касније руски председник Владимир Путин и исти принц престолонаследник Мухамед бин Салман су се договорили о даљој стратегији на енергетском плану. (Trevelyan 2022). Слично је и на релацијама Ријад-Берлин. До 2018. године Немачка је била извозник оружја у ту земљу, да би тада увела мораторијум на продају, који је појачан наредне 2019. године, прво због хуманитарне катастрофе коју је изазвало саудијско учешће у рату у Јемену, а потом и убиство новинара и рођака краљевске куће Џамала Хашогија. Међутим, услед украјинске кризе Немачкој су потребни нови извори енергије, па је услов Саудијског принца био претходно обнављање извоза оружја у ту земљу. Гладна за енергентима, Немачка је променила принципијелну политику и коалициона влада зелених и левице је донела одлуку о извозу оружја у Саудијску Арабију. (Deutsche Welle 2022).

Став Абу Дабија, односно Уједињених Арапских Емирата, проиходи из дугог рапрошмана са Русијом који се примећује барем од 2017. године, када ова држава враћа амбасаду у Дамаск, у Сирију. Следеће године су Русија и Емирати потписали Декларацију о стратешком партнерству, а нови уговори су потписани приликом посете Владимира Путина заливској монархији. (Stilo 2019).

Кувајт и хашемитска краљевина Јордан чију безбедност традиционално гарантују САД и Велика Британија, не пркосе Западу, баш као и Оман. Али и оне не уводе санкције Русији која је војно присуства у суседству Јордана, у Сирији.

Кина је 2020. увозила са Блиског истока чак 47 одсто својих потреба за нафтом, од чега је само на Саудијску Арабију отпадало 16 одсто, што је значајан раст у односу на 2016. годину (када је увозила 38% нафте из тог дела света). Паралелно са порастом кинеског увоза опада амерички увоз. (Loft et al. 2022). У глобалном разврставању, па и сукобљавању, пораст кинеског економског уплива утиче на одржавање добрих односа са Русијом и вољу за одоловањем америчким притисцима.

ЈЕМЕН

Стара *Arabia Felix* је и у здравственом смислу један од несрећнијих делова Блиског истока због немаштине и рата који се с прекидима водио у тој земљи од 2004. године до априла 2022. када је уведено лабаво примирје које се свака два месеца обнавља. (United

Nations 2022). У овој земљи рат, сиромаштво и санкције оптеретили су подељену земљу и пре избијања рата у Украјини. Одједи ове кризе, уколико их има су посредни. Међутим, Иран дипломатски, а сумњичи се и војно-економски, подупире Хуте, који су зајдити — једна врста шиитског ислама.

Најснажнији одјек Украјинске кризе на Јемен јесте умањење пошиљки житарица, то јест још већа глад у тој напаћеној земљи, која увози око 40 одсто својих потреба за житарицама из Русије и Украјине. (Bahashwan 2022).

ЕГИПАТ И ЛИБИЈА

Египат је најмногољуднија арапска земља, која традиционално пледира на вођство у Арапској лиги, чије је седиште у Каиру. Период несрећне Арапске зиме допринео је одвајању Јужног Судана, као вероватне реализације плана Пентагона из 2001.²⁵ Међународне позиције Египта су тада пољуљане. Режим Ал Сисија је у сарадњи са Саудијском Арабијом кренуо у економску обнову земље. Сарадња са Русијом је постојана и она се огледа како у изградњи прве нуклеарне електране коју руска компанија подиже на северу земље у Даби, изградња руског индустријског подручја у проширеном Суецком каналу и пројекти у железници те у другим областима привреде. Рат у Либији и поготову хаос у другом рату од 2014. године са мноштвом зараћених страна омогућио је Египту да се умеша у дешавања у тој земљи. Помоћ Халифи Хафтару се може сагледати као вероватно војна и логистичка. (Stilo 2019, 43, 44). Исти војни лидер је добио и посредну војну подршку Русије, преко учешћа руске приватне војне компаније Вагнер у борбама на страни Либијске националне армије коју предводи. (Stilo, 43; Karim and Varvelli 2017, 8, 18, 19).

---

25 О чему је јавно посведочио бивши војни шеф НАТО генерал Весли Клерк. Види више о томе: Слободан Јанковић, Блискоисточна криза: рат без мира, Институт за међународну политику и привреду - *Catena mundi*, Институт за међународну политику и привреду, Београд 2019, стр. 397.

Табела 1. Блискоисточне земље: основни подаци за 2021. годину²⁶

Држава	Број становника (у милионима)	Површина (у km ²)	БДП ПКМ* ²⁷ (у \$ доларима за 2021.) ²⁸	Фертилитет (број деце по жени) (United Nations Population Division 2022)	Главни спољни трговински партнер ²⁹ (2019. г.)	
					Увоз	Извоз
Египат	102,61	1 010 408	12121,16	2,92	Кина	САД
Иран	84,98	1 648 195	14971,25 (2020)	1,69	Кина	Кина
Турска	84,68	783 356	31252,08	1,89	Немачка	Немачка
Ирак	41,18	438 317	9474,78	3,5	УАЕ	Кина
Саудијска Арабија	3546	2 149 690	45104,28	2,43	Кина	Кина
Јемен	30,91	527 829	2285 (2018)	3,79	Кина	Кина
Сирија	18,27	185 180	/	2,75	Турска	С. Арабија
Јордан	10,27	89 342	9969,1	2,83	Кина	САД
УАЕ	9,56	83 600	77182	1,46	Кина	Индија
Израел	9,37 ³⁰	20 770 ³¹	41582,47	2,98	САД	САД
Либан	6,86	10 452	9731,71	2,09	Кина	Швајцарска
Либија	6,71	1 759 540	21260,43	2,46	Кина	Италија
Палестинска самоуправа ³²	5,37	6020	5394,07 (2020)	3,5	Израел	Израел
Кувајт	4,74	17 818	44847,05 (2020)	2,11	Кина	Кина
Оман	4,57	309 501	29502,06 (2020)	2,62	УАЕ	Кина
Катар	2,62	11 571	85128,22	1,8	САД	Јапан
Бахреин	1,49	760	41335,63	1,81	УАЕ	Саудијска Арабија

Табелу израдио Слободан Јанковић, 2022.

26 Подаци су преузети са сајта STATISTA, осим ако није другачије указано. За податке о спољној трговини коришћени су подаци са сајта “Observatory of Economic Complexity”, <https://oec.world/en>. Подаци за спољну трговину су из 2019. године. Последњи доступни подаци су из 2020. године, али она није референтна, због поремећаја у снабдевању и политике глобалног затварања.

27 Извор је *Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com/> приступ: 22/08/2022.

28 У загради је година за коју важи вредност, ако није из 2021. године.

29 За све земље, извори су *ChinaMed* портал на <https://www.chinamed.it/chinamed-data/middle-east> приступ: 22/08/2022, и “Observatory of Economic Complexity”, <https://oec.world/en> ;

30 Без палестинских Арапа на окупираним територијама.

31 Ово је површина без Голанске висоравни.

32 Према подацима: <https://www.worldometers.info/>

ЗАКЉУЧАК

Турска и Иран које представљају северну границу Блиског истока, наслоњене су на земље ОДКБ, а Турска и преко Црног мора на ратно попрште. Сирија је у савезничким односима са Русијом. Најава отварања жаришта на Блиском истоку, како је обелоданио или само објавио руски генерал Матвејев, тек треба да уследи, мада сукоби на овом простору тињају и пре размештања руских јединица у Донбасу, Херсонској области и у Запорожју. Овај део света, у време СССР једно од места одмеравања снага двају великих сила, поново је попрште у коме долази до смене изванрегионалне доминантне силе. Пуна пажња је усмерена на постсовјетски простор и то посебно на територије старе, кијевске Русије, те онога што се од 18. века називало и Новорусија.

Наставак дипломатске иницијативе на црном континенту, па и позиви из Малија те последњи из Буркине Фасо Русији, показују колики је простор отворен за деловање ове државе и првенствено руске политике. (France info 2022). Ова обнова мултиполарности на 'црном' континенту подсећа на историју Хладног рата и носи у себи једно преосмишљавање Москве као изнова алтернативе Вашингтону.

Несумњиво, опадање регионалног присуства САД допринело је начину реаговања, односно одјецима земаља макро региона, али томе је допринела и руска интервенција у Сирији, те деловање руске војне приватне компаније Вагнер у Либији и Централноафричкој Републици.

Табеларни приказ земаља региона показује јасно да је Кина постала доминантни партнер земаља региона. САД су и даље један од главних партнера. Међутим, политичка „видљивост”, односно утицај овде нису нужно везани за економски утицај, што се може разумети и посматрајући патуљасте политички значај ЕУ у источном Средоземљу.

Све време кризе, арапски свет чека ко ће бити нови цар или да ли ће бити више царева, што уосталом чини и већина земаља другде. Воља за променама може се наслутити из приступа које ове државе манифестују. Наиме, ниједна држава Блиског истока није увела санкције Русији. Арапске државе традиционално наслоњене на САД су одбиле иницијативе америчких власти за повећање производње нафте од почетка војних операција у Украјини. Савезништво Москве, Техерана и Дамаска је настављено, а и Турска је коначно направила први корак ка помирењу са својим суседом, на чију територију је упала током рата у тој земљи. Ни дубоко подељени

Либан, чија је социо-економска ситуација тако тешка да је већ три године на корак од грађанског рата, не слуша захтеве Брисела и Париза, односно њиховог пулена Кијева и прослеђује руски брод са товаром у Сирију.

Анегдота у дипломатским круговима гласи да је тадашњи египатски председник Мубарак, 2008. године рекао Путину да Блиски исток жељно ишчекује повратак Москве. Шта год било истина, Москва се вратила. Историјско сећање на присуство Русије, највероватније тумачено као могућност балансирања локалних полиитчких елита и у том смислу могућности за веће концесије од стране силе савезнице, уз негативно искуство америчког преимућства довели су до оваквог става низа блискоисточних земаља. Као један од резултата повратка Русије ‘на велику сцену’ видимо и одјеке. Ови одједи су део сукоба који надилази границе Украјине какву познајемо по већини актуалних географских мапа, одједи који не иду у прилог непријатељима Русије.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Гајић, Александар. 2022. „‘Велики ресет’: покушај реанимације глобализма.”, *Национални интерес*, Година XVII, vol. 41 Број 1, 45-64. DOI:<https://doi.org/10.22182/ni.4112022.2>
- Јанковић, Слободан. 2019. Блискоисточна криза: рат без мира. Београд: *Catena mundi*: Институт за међународну политику и привреду, 2019, стр. 397
- Јојић, Стефан. 2018. „Турска интервенција у Сирији у контексту актуелних регионалних и међународних околности.” *Национални интерес*, Година XIV, vol. 32 Број 2/2018. 135-157. <https://doi.org/10.22182/ni.3222018.8>
- Сергей М.Маркедонов, „Украинский кризис: воздействие на постсоветские конфликты”, *Постсоветские исследования* Том: 2, Номер: 2 Год: 2019, стр. 951-962.
- Работяжев, Николай В., Соловьев Эдуард Г. 2017. „Украинский кризис: между политикой идентичности и геополитикой.”, *Россия и новые государства Евразии*, № 3, 9-28.
- Танасковић, Дарко. 2011. *Неоосманизам: Повратак Турске на Балкан*, друго допуњено издање, Београд: Службени гласник.
- Varam, Amatzia. 2022. “Breaking away from Iran (Part 2): Iraq”, *Gis reports* July 5, <https://www.gisreportsonline.com/r/iran-iraq-politics/> приступ: 30/07/2022.

- Barnes Dacey, Julien. 2018. "Russia and the 'resistance axis'", in: *Russia's Return to the Middle East: Building Sandcastles?*, eds. Nicu Popescu, Stanislav Secieru, 65-70. EUISS Chaillot Papers, European Union Institute for Security Studies.
- Bechev, Dimitar. 2018. "Russia and Turkey: the promise and the limits of partnership", in *Russia's Return to the Middle East: Building Sandcastles?*, eds. Nicu Popescu, Stanislav Secieru, 95-101. EUISS Chaillot Papers, European Union Institute for Security Studies.
- Brzezinski, Zbigniew. 1997. *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, A Member of the Perseus Books Group.
- Deriziotis, Anthony. 2021. "The 'Blue Homeland' and Erdoğan's rhetoric: state doctrine or populist narrative?", 9-32. In: *Convergence and confrontation: the Balkans and the Middle East in the 21st century*, ed. Slobodan Janković, Belgrade: Institute of International Politics and Economics.
- Janković, Slobodan. 2016. "Vectors of Turkish foreign policy: What remains of the strategy for 2023?", *Međunarodni problemi*, Volume 68, (1), Belgrade: 7-23.
- Janković, Slobodan. 2020a. "Geopolitička misao apeninskog poluostrva: učitelji i učenici.", *Međunarodni problemi*, Vol. LXXII, br. 1, 101–125. DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2001101J>
- Janković, Slobodan. 2020b. "South and East Mediterranean power struggle: cases of Libya and Syria", *Review of International Affairs*, Apr-Jun, Vol. 71 Issue 1178, 79-97.
- Janković, Slobodan. 2021. "Israel: Middle East objectives of the regional power after the Lebanon war (2006)." in *Convergence and confrontation: the Balkans and the Middle East in the 21st century*, ed. Slobodan Janković, 59-82. Belgrade: Institute of International Politics and Economics. https://doi.org/10.18485/iipe_conv_conf.2021.ch3
- Janković, Slobodan. 2022. "World Trends from 2022", *Српска политичка мисао*, Vol. 77, број 3, 179-200.
- Lake, David A. 2009. "Regional Hierarchy: authority and local International order", *Review of International Studies*, vol. 35, *Globalising the Regional, Regionalising the global* (Feb., 2009), 35–58. doi:10.2307/20542777
- Lazić Vuk and Babić Danilo. 2021. "Iranian architecture of the Middle east", in *Convergence and confrontation: the Balkans and the Middle East in the 21st century*, ed. Slobodan Janković, 59-82.

- Europe – CIVIS pp. 143.
- The United Nations Refugee Agency [UNHCR] 2022. “Lebanon” – Fact Sheet, July <https://reporting.unhcr.org/document/2972> приступ: 26/08/2022.
- United States Department of State [DOS]. 2022. “U.S.-Turkey Joint Statement on the Strategic Mechanism”, April 4, <https://www.state.gov/u-s-turkey-joint-statement-on-the-strategic-mechanism/> приступ: 5/04/2022.
- United Nations Population Division. 2022. “World Population Prospects: The 2022 revision”, <https://population.un.org/wpp/> приступ: 21/08/2022.
- Zanotti, Jim, Clayton Thomas, Turkey: Background and U.S. Relations., Aug. 5, 2022, Congressional Research Service report, R44000.

Интернет

- Иванов, Станислав. 2016. „Россия и курды: традиции и современность”, *Kurdistan.Ru* 2016-11-09, https://kurdistan.ru/2016/11/09/articles-27788_Rossiya_i_kurdy_tradicii_i_sovremennost.html приступ: 6/09/2022.
- Иванов, Станислав. 2022. „К возможному распаду Ирака на анклав”, *Kurdistan.Ru* 2022-08-13, https://kurdistan.ru/2022/08/13/articles-44867_K_vozmozhnomu_raspad.html приступ: 6/09/2022.
- ИА REGNUM. 2022. „Службы безопасности Ирака задержали группу боевиков ИГ”, <https://regnum.ru/news/accidents/3711749.html> приступ: 6/10/2022.
- „Иран подписал Меморандум об обязательствах в целях получения статуса государства-члена ШОС”, *Sputnik news*, 15.09.2022, <https://uz.sputniknews.ru/20220915/iran-voshel-v-sostav-shos-28142314.html> приступ: 4/10/2022.
- Зубарев, Дмитрий. 2022. „СВР: Западные кураторы списали киевский режим со счетов”, *Взгляд* 16 августа, <https://vz.ru/news/2022/8/16/1172859.html> приступ: 16/08/2022.
- Посольство Российской Федерации в Ливанской Республике. 2022. “Двусторонние отношения”, <https://lebanon.mid.ru/ru/countries/bilateral-relations/> приступ: 12/09/2022.
- РБЦ 2015. „Россия и Израиль создали комиссию для координации своих действий в Сирии”, 24/09/2015, <https://www.rbc.ru/politics/24/09/2015/560396a59a7947768925ac9c> приступ: 20/09/2022.

- 101 Noticias. 2022. “Líbano recibirá ayuda alimentaria de Rusia — RT Russia & Former Soviet Union”, <https://101noticias.com/libano-recibira-ayuda-alimentaria-de-rusia-rt-russia-former-soviet-union/> приступ: 12/09/2022.
- “Akkuyu NPP Construction Project.” n.d. <http://www.akkunpp.com/index.php?lang=en> accessed: 31/07/2022.
- Bahashwan, Fathia. 2022. “The Impact of the Russian-Ukrainian War on Yemen”, Relief Web, 20 Jun 2022, <https://reliefweb.int/report/yemen/impact-russian-ukrainian-war-yemen> приступ: 30/09/2022.
- Blair, Edmund. “Explainer: Lebanon’s financial meltdown and how it happened”, *Reuters*, September 17, 2020, <https://www.reuters.com/article/uk-lebanon-crisis-financial-explainer/explainer-lebanons-financial-meltdown-and-how-it-happened-idUKKBN268223>
- “Burkina Faso : une guerre d’influence entre la France et la Russie”, *France info*, 03/10/2022 https://www.francetvinfo.fr/economie/emploi/metiers/armee-et-securite/burkina-faso-une-guerre-d-influence-entre-la-france-et-la-russie_5395018.html приступ: 4/10/2022.
- Cetinguc, Cem. 2022. “Turkey on scope: Soaring inflation, Rent & Refugees”, *P. A. Turkey*, 25 August, P. A. Turkey приступ: 30/08/2022.
- “CHINAMED DATA: Middle East”, ChinaMed” <https://www.chinamed.it/chinamed-data/middle-east> приступ: 22/08/2022.
- Deutsche Welle. 2022. “German government approves arms exports to Saudi Arabia: reports”, 29.09.2022. <https://www.dw.com/en/german-government-approves-arms-exports-to-saudi-arabia-reports/a-63288334> приступ: 3/10/82022.
- Eichner, Itamar, Reuters. 2022. “Russian Justice Ministry asks for local branch of Jewish Agency to be dissolved”, *Ynet.news*, 07.21.22, <https://www.ynetnews.com/article/s1viza835> приступ: 21/07/2022.
- Erchoff, Sami. 2021. “As Lebanon continues to collapse, its Armenian community disappears”, *The New Arab*, 05 October, <https://english.alaraby.co.uk/features/lebanon-collapses-its-armenian-community-disappears> приступ: 26/08/2022.
- “Erdoğan declares Türkiye-Russia agreed gas trade in ruble”, *Hurriyet Daily*, August 06 2022, <https://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-putin-agree-to-boost-economic-energy-cooperation-175907> приступ: 1/09/2022.
- Feierstein, Gerald M, Saab, Bilal Y, and Young, Karen E. 2022. “US-Gulf

- Relations at the Crossroads: Time for a Recalibration”, *Middle East Institute, Policy Memo* April 5, [https://www.mei.edu/France info](https://www.mei.edu/France%20info). 2022. “Burkina Faso : une guerre d’influence entre la France et la Russie”, 03/10/2022 <https://www.francetvinfo.fr/4/10/2022>.
- Hijazi, Salah. 2021. “Que sait-on des effectifs militaires du Hezbollah?”, *L’Orient-Le jour*, 20 Octobre, <https://www.lorientlejour.com/article/1278587/que-sait-on-des-effectifs-militaires-du-hezbollah-.html> приступ: 29/08/2022.
- Hussein, Muhammad. 2022. “Israel will use the Kurds as a tool, yet Turkiye still normalised relations”, *Middle East Monitor*, August 11, <https://www.middleeastmonitor.com/20220811-israel-will-use-the-kurds-as-a-tool-yet-turkiye-still-normalised-relations/> приступ: 24/08/2022.
- Kirchgaessner, Stephanie. 2022. “Israel blocked Ukraine from buying Pegasus spyware, fearing Russia’s anger”, *Guardian* 23 Mar, <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/23/israel-ukraine-pegasus-spyware-russia> приступ: 14/09/2022.
- l’AntiDiplomatico. 2022. “Il Libano fa appello all’Iran per alleviare la crisi energetica”, 08 Settembre 2022, https://www.lantidiplomatico.it/dettnews-il_libano_fa_appello_alliran_per_alleviare_la_crisi_energetica/8_47278/ приступ: 14/09/2022.
- “Libano recibirá ayuda alimentaria de Rusia — RT Russia & Former Soviet Union”, 101 Noticias, <https://101noticias.com/libano-recibira-ayuda-alimentaria-de-rusia-rt-russia-former-soviet-union/> приступ: 12/09/2022.
- Macdonald, Alex. 2022. “Muqtada al-Sadr: How one man assumed so much power in Iraq”, *Middle East Eye*, 30 August, <https://www.middleeasteye.net/news/muqtada-sadr-iraq-how-one-man-assumed-power> приступ: 30/08/2022.
- Menmy, Dana Taib. 2022. “New audio leak rocks Iraq, the judicatory opens investigation”, *The New Arab*, 25 August, <https://english.alaraby.co.uk/news/new-audio-leak-rocks-iraq-court-opens-investigation> приступ: 30/08/2022.
- “Missiles and Rockets of Hezbollah”, Defence PK Jul 15, 2021, <https://defence.pk/pdf/threads/missiles-and-rockets-of-hezbollah-by-missile-threat.717169/> приступ: 29/08/2022.
- Motamedi,Maziar. 2022. “Iran’s IRGC shells ‘terrorist positions’ in Iraq’s Erbil”, *Al Jazeera*, 11 May 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/5/11/irans-irgc-shells-terrorist-positions-in-iraqs-erbil> приступ: 12/05/2022.

- Nissenbaum, Dion, Kalin, Stephen, and Cloud, David S. 2022. "Saudi, Emirati Leaders Decline Calls with Biden During Ukraine Crisis", *The Wall Street Journal*, March 8, <https://www.wsj.com/articles/saudi-emirati-leaders-decline-calls-with-biden-during-ukraine-crisis-11646779430> приступ: 23/09/2022.
- "Observatory of Economic Complexity", <https://oec.world/en> приступ: 24/08/2022.
- Öcal, Hakki. 2022. "Ultimate normalization: Syria-Turkey talks," *Daily Sabah*, May 09, 2022, <https://www.dailysabah.com/opinion/columns/ultimate-normalization-syria-turkey-talks> приступ: 24/08/2022.
- OPEC. "Member Countries", OPEC, <https://www.opec.org/> приступ: 23/09/2022.
- Ozberk, Tayfun. 2022. "Turkey Closes the Dardanelles and Bosphorus to Warships", *Navalnews.com* 28 Feb <https://www.navalnews.com/naval-news/2022/02/turkey-closes-the-dardanelles-and-bosphorus-to-warships/> приступ: 1/09/2022.
- PBS. 2006. "William Kristol: Frontline: The War Behind Closed Doors", <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/interviews/kristol.html>, приступ: 20/10/2006.
- Perumal J, Prashanth. 2022. "Opec Plus The cartel and its allies that keep oil on the boil", *The Hindu*, June 05, <https://www.thehindu.com/news/international/opec-plus-the-cartel-and-its-allies-that-keep-oil-on-the-boil/article65493511.ece> приступ: 23/09/2022.
- "Russia said to pull troops from Syria to bolster forces in Ukraine", *The Times of Israel*, 8 May 2022, <https://www.timesofisrael.com/russia-said-to-pull-troops-from-syria-to-bolster-forces-in-ukraine/> приступ: 10/09/2022.
- Sputnik news. 2022. „Иран подписа Меморандум об обязательствах в целях получения статуса государства-члена ШОС”, , 15.09.2022, <https://uz.sputniknews.ru/> приступ: 4/10/2022.
- Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com/> приступ: 22/08/2022.
- Trevelyan, Mark. 2022. "Putin discusses oil market with Saudi crown prince who hosted Biden last week", *Reuters*, July 21, 2022, <https://www.reuters.com/world/putin-saudi-crown-prince-underline-importance-opec-framework-kremlin-2022-07-21/> приступ: 21/07/2022.
- Turkish statistical Institute 2022. "Quarterly Gross Domestic Product, Quarter II: April - June, 2022", , 31 August <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Quarterly-Gross-Domestic-Product-Quarter-II:-April---June,-2022-45550> приступ: 8/09/2022.

United Nations [UN] 2022. “Yemen truce renewed for another two months”, 2 August 2022, <https://news.un.org/en/story/2022/08/1123832> приступ: 25/09/2022.

Yeşilada, Atilla. 2022a. “Turkey’s inflation expectations out of control, TL to depreciate further vs USD”, P. A. Turkey 14 August, 2022, <https://www.paturkey.com/news/turkeys-inflation-expectations-out-of-control-tl-to-depreciate-further-vs-usd/2022/> приступ: 22/08/2022

Yeşilada, Atilla. 2022b. “Turkish Opposition to Run Joint Candidate Against President Erdogan”, P. A. Turkey 23 August, <https://www.paturkey.com/news/turkish-opposition-to-run-joint-candidate-against-president-erdogan/2022/> приступ: 24/08/2022.

Slobodan Janković

ECHOES OF THE UKRAINIAN WAR IN THE MIDDLE EAST

Resume

Paper analysis what are the reactions of the Middle East countries on the Ukrainian war, and what are the chances that the new hotspots in the region will be inflamed. This is studied in the framework of the global Russia-West confrontation of which Ukraine is the most visible battlefield. Author uses Italian neoclassical geopolitical school approach. He made overview of the Middle Eastern countries echoes from Libya to Iran, and from Yemen to Turkey. Finally, author concludes that the general reaction of the regional countries to the war in Ukraine is unsatisfying from the point of view of Washington and Brussels and welcomed in Moscow. Not a single country of analysed area imposed sanctions on Russia, and even long time partners of USA are choosing neutral status or economic cooperation with Russia. In the background of the United States approach toward the region is also constantly growing Chinese economic influence.

Keywords: Middle East, Ukrainian Crisis, Russia, United States Middle East policy.